

Konference

Léčivé rostliny v historii

Prušánky, 11. – 12. září 2024

Soubor abstraktů

NÁRODNÍ
ZEMĚDĚLSKÉ
MUZEUM

Editoři: Jarmila Neugebauerová, Tereza Štorková

Konference je výstupem projektu DH-23P03OVV044 „Historie užívání a pěstování léčivých rostlin jako součást národní a kulturní identity“, který v rámci programu na podporu aplikovaného výzkumu v oblasti národní a kulturní identity na léta 2023 až 2030 (NAKI III) podpořilo Ministerstvo kultury ČR.

Obsah

PŘEDNÁŠKY	2
Botanici v řádu milosrdných bratří.....	2
Cesta z rostliny k lieku	3
Co ukrývá Bocciův herbář? Výsledky komplexní floristické revize herbářových položek.....	4
Historické aspekty medu.....	5
Historie a současnost nealkoholického nápoje značky Kofola.....	6
Historie aromaterapie a její cesta do českých zemí.....	7
Léčivé rostliny a jejich využití v gastronomii v proměnách času	8
Léčivé rostliny v zahradách v historii a dnes.....	9
Nepsaná historie léčivých rostlin v České republice	10
Olomoucké barokní herbárium	11
Prezentace nejdůležitějších vydání Mattioliho herbáře	12
Propagace léčivých, aromatických a kořeninových rostlin v minulosti a dnes	13
Rostliny čelade Solanaceae napříč historií.....	14
Renesanční herbář z Muzea Broumovska: Stav jeho poznání	15
Středověké bohemikální herbáře, jejich databáze a interdisciplinární výzkum	16
Symbolická bohatost legiend a povírek o borůvce obyčejné	17
Vývoj používání léčivých rostlin v minulosti (19. – 21. století)	18
Význam herbářových sbírek v současné vědě: dědictví předků v éře genomiky.....	19
POSTERY	20
Bocciův herbář a další herbáře ve sbírkách řádu milosrdných bratří	20
Cizrna – historie, původ a užití.....	21
<i>Curatio per odoris</i> – některé méně běžné způsoby aplikace léčivých rostlin v historii	22
Drogisté – střípky ze života Františka Starého a Vincenta Ullmanna	23
Historie šlechtění LAKR v ČR	24
Historie, struktura a význam herbáře katedry botaniky Přírodovědecké fakulty Univerzity Palackého v Olomouci – OL v kontextu dnešní doby	25
Introdukce rodu <i>Echinacea</i> v Evropě a její šlechtění	26
Kmín – koření Slovanů, náhled na jeho pěstování a užití od minulosti po současnost	27
Len a konopí jako historické léčivé rostliny nebo i pomocníci s dvojí tváří	28
Výuka pěstování léčivých, aromatických a kořeninových rostlin na Agronomické fakultě Mendelovy univerzity v Brně.	29

PŘEDNÁŠKY

Botanici v řádu milosrdných bratří Surá Dana

Univerzita Palackého v Olomouci; Klášter milosrdných bratří v Brně

Řád milosrdných bratří se vždy specializoval na péči o nemocné a potřebné, již od svého vzniku v druhé polovině 16. století. Bratři byli odborně školeni pro poskytování adekvátní lékařské péče. Nacházelo se mezi nimi mnoho vzdělaných a schopných osobností. Bratři museli znát nejen anatomii a chirurgii, ale i pomocné obory, jako je farmakologie či botanika. Pro některé se nauka o rostlinách stala jejich koníčkem a vášní. Mezi nimi nejvíce vyčnívali Joachim Rainschissel (cca 1719–1763), Norbert Adam Boccus (1731–1806) a Menander Joseph Fekéte (1799–1843). Cílem tohoto příspěvku je představit tyto bratry nejen z pohledu jejich profesního působení, ale i připomenout jejich odkaz v podobě herbářů.

Dedikace: Příspěvek vznikl za podpory Ministerstva kultury ČR, projektu DH-23P03OVV044 „Historie užívání a pěstování léčivých rostlin jako součást národní a kulturní identity“

Cesta z rastliny k lieku

Bittner Fialová Silvia

Farmaceutická fakulta Univerzity Komenského v Bratislave

Kedy vôbec začali ľudia používať rastliny na liečbu ochorení? Ktoré prírodné látky boli izolované medzi prvými a ako sa výskum prírodných látok zapísal do histórie medicíny? Prezentácia prináša prehľad najvýznamnejších prírodných sekundárnych metabolitov, z ktorých sa stali liečivá, alebo boli predlohou pre lieky 20. storočia. Mnohé z nich možno považovať za „náhodné“ objavy, iné priniesol cielený výskum. Novodobý výskum prírodných látok zahŕňa rôzne prístupy od náhodného, cez ekologický, po výpočtový. Rovnako variabilné sú aj stratégie identifikácie obsahových látok a typy biologických skúšok. Najnovšie možnosti prinášajú ovplyvnenie produkcie vybraných látok aj využitím génového inžinierstva. A čo prinesie budúcnosť...?

Co ukrývá Bocciův herbář? Výsledky komplexní floristické revize herbářových položek

Koutecký Tomáš, Řepka Radomír

Lesnická a dřevařská fakulta, Mendelova univerzita v Brně

Příspěvek představí výsledky komplexní floristické revize unikátního trojsvazkového herbáře Norberta Adama Boccia z roku 1766. Herbář obsahuje na 531 stranách celkem 1135 precizně zpracovaných a v drtivé většině výborně zachovaných herbářových položek. Autor bohužel v díle neuvádí lokality sběru, takže o původu rostlin se lze pouze dohadovat. Herbářové položky lze rozdělit do 3 skupin: jednak jsou zastoupené planě rostoucí druhy (zástupci lesní flóry, stejně jako druhy otevřené krajiny včetně plevelů), které Boccius nejdříve sbíral v širším okolí Valtic, kde působil. Druhou velkou skupinu tvoří převážně léčivé, ale i okrasné nebo užitkové rostliny původem z teplejších oblastí Evropy. Poslední skupina pak zahrnuje druhy exotické (opět léčivé, okrasné i užitkové), jež Boccius mohl získat na svých cestách do ostatních klášterů Milosrdných bratří, anebo jejich původ souvisí s činností lichtenštejnských zahradníků, s nimiž byl velmi pravděpodobně v kontaktu. Bocciův herbář i přes některá omezení náleží mezi významná díla české botaniky.

Dedikace: Příspěvek vznikl za podpory Ministerstva kultury ČR, projektu DH-23P03OVV044 „Historie užívání a pěstování léčivých rostlin jako součást národní a kulturní identity“

Historické aspekty medu

Stehlíková Diana¹, Jourová Jana², Czigle Szilvia¹, Balažová Andrea^{3,4}, Tóth Jaroslav¹,

Kolář Jozef², Ambrus Tünde²

¹Univerzita Komenského v Bratislave, Farmaceutická fakulta, ¹Katedra farmakognózie a botaniky, ³Katedra bunkovej a molekulárnej biológie liečiv a ⁴Záhrada liečivých rastlín, ²Masarykova univerzita, Farmaceutická fakulta, Ústav aplikovanej farmacie

Med (*Mel*) je produkovaný predovšetkým včelou medonosnou (*Apis mellifera*, Apidae), a to najmä pretváraním nektáru a medovice z medonosných rastlín. V závislosti od druhu medonosných rastlín sa získava uniflorálny a multiflorálny med, ktoré majú charakteristickú farbu, vôňu a chuť. Identifikácia medov sa v súčasnosti najčastejšie robí pomocou melisopalynologického vyšetrenia, táto metóda je užitočná aj pri starších vzorkách. Historické nálezy svedčia o chove včiel už v praveku alebo staroveku, sú známe aj nálezy peľových zŕn z tohto obdobia. Med je známy odpradávna najmä ako sladidlo, ale už v období starovekého Egypta sa používal aj ako kozmetikum, a postupne sa stal aj súčasťou liekov. V kláštoroch (cca od 13. storočia) prekvital obchod s medom, včelím voskom a sviečkami. Už v najstarších receptúrach, manuáloch a liekopisoch sa spomína med (*Mel*) a čistený med (*Mel depuratum/despuratum*) – aj v ČSL1 a ČSL2; používal sa ako liek alebo vehikulum. Med obsahujú liečivé prípravky, ako *Oxymel* (napr. *Oxymel simplex*, *Oxymel colchici*, *Oxymel scillae*), *Electuarium* (napr. *Electuarium aromaticum*, *Electuarium Theriaca*), *Aqua* (napr. *Aqua vulneraria acida Thedenii*), *Emplastrum* (napr. *Emplastrum anglicanum*, *Emplastrum Diachylon compositum*), *Roob* (napr. *Roob Laffecteur*). Platný Európsky liekopis (Ph. Eur. 11) v mede vyžaduje dôkaz fruktózy, glukózy a sacharózy, zistenie hodnoty optickej otáčavosti, elektrickej vodivosti, indexu lomu, a množstva 5-hydroxymetylfurfuralu, sulfátov a chloridov. Medzinárodný medový výbor (International Honey Commission, IHC) odporúča stanoviť aj obsah prolínu. Nové výskumy poukazujú na pozoruhodný farmakologický profil medu, ako aj iných včelích produktov.

Dedikace: Práca vznikla vďaka finančnej podpore projektov MUNI/A/1189/2022, VEGA 1/0226/22 a VEGA 1/0101/23.

Historie a současnost nealkoholického nápoje značky Kofola

Jendřejek Tomáš

KOFOLA Československo a.s.

Kofola vznikla v rámci státní úlohy na využití přebytkového kofeinu při pražení kávy. Jiné zdroje uvádějí, že úkolem bylo primárně vyvinout vlastní alternativu populárního západního nápoje Coca-Cola (a přebytkový, resp. odpadní kofein, mj. z komínu pražírny kávy, byl používán kvůli jeho vysoké ceně na trhu). Byla vyvinuta ve Výzkumném ústavu léčivých rostlin v rámci n. p. Biogena v Praze v roce 1959. Doc. RNDr. PhMr. Zdeněk Blažek, CSc., byl pověřen vyvinout nápoj kolového typu. Základ tohoto nápoje měl být postaven na tuzemských surovinách a složený z přírodních látek mimo jiné z výluhu bylin. Namíchal originální vícesložkový sirup, který se později stal základem pro nový nápoj. Sladkokyselý sirup se pod názvem Kofo vyráběl ve farmaceutickém podniku Galena n. p., Opava-Komárov kde jej s kolektivem technologicky do výroby převedl čerstvý absolvent farmacie Jaroslav Knap, s nímž se Blažek seznámil na 1. československém sjezdu lékárníků. Sirup Kofo se stal hlavní přísadou nealkoholického nápoje Kofola, představeného v roce 1960. Od roku 1960 je Kofola prodávána.

Historie aromaterapie a její cesta do českých zemí

Olšanská Gabriela

OLLY s.r.o., Institut aromaterapie Praha, Odborná společnost české aromaterapie

Aromaterapie je doplňková metoda, která využívá účinků éterických olejů k podpoře fyzické a duševní pohody člověka i zvířat. Aromaterapie je součástí fytotherapie. První záznamy o destilaci a použití vůní k léčebným účelům pocházejí z doby 3 000 let př. nl. z oblasti Sumeru a Egypta. Silice byly součástí denní hygieny, léků, parfémů pro vyšší vrstvy ve starověkém Řecku a Římě, Indii, Číně a v arabských zemích.

Do evropského lékárenství se éterické oleje dostaly v 11. - 12. století z Francie, Itálie a Španělska. Silice se získávaly z aromatických drog destilací vodní parou přímo v lékárně. Slovo "silice" se používá ve farmacii a znamená "duch" (prchavá esence). V aromaterapii používáme termín éterické oleje (éterický, těkavý). Silice byly a jsou dodnes součástí hromadně i individuálně vyráběných léčivých přípravků, mají definovanou kvalitu, použití a dávkování.

Aromaterapie jako léčebná metoda byla znovuobjevena ve 30. letech 20. století ve Francii. René Maurice Gattefossé použil výraz „aromaterapie“ poprvé ve své knize, když zkoumal účinek levandulového oleje na spáleniny. Jeho žák, dr. Jean Valnet využíval antiseptických vlastností éterických olejů při léčbě vojáků za druhé světové války. V roce 1964 společně položili základ moderní aromaterapie. Zdravotní sestra Marguerite Maury popsala nejčastější aplikaci éterických olejů: masáž a kosmetiku (1961).

Do naší země se aromaterapie dostala brzy roce 1989, především z Německa. Barbora Nováková založila v roce 1996 Asociaci českých aromaterapeutů. Spolu s Adélou Zrubeckou, která absolvovala studium aromaterapie v Londýně, začaly pracovat na profesních standardech aromaterapie v České republice. V současné době lze program studovat na Institutu aromaterapie v Praze. Oficiálně není aromaterapeut uznanou profesí, kvalifikovaní aromaterapeuté mohou vykonávat praxi jako masér, kosmetička, psychoterapeut, zdravotník, porodní asistentka. Klinická aromaterapie ve zdravotnických zařízeních se pomalu rozvíjí. Odborná společnost české aromaterapie sdružuje odborníky a praktiky, pořádá vzdělávací kurzy, 2x ročně odborné konference v Praze a v Brně, s renomovanými hosty ze zahraničí i z ČR. Obliba aromaterapie strmě stoupá, proto se klade se velký důraz na bezpečné používání éterických olejů a kvalitu produktů.

Léčivé rostliny a jejich využití v gastronomii v proměnách času

Sobotková Jitka

Národní zemědělské muzeum, s. p. o.

Příspěvek "Léčivé rostliny a jejich využití v gastronomii v proměnách času" se zaměří na využití bylin a koření při přípravě pokrmů a nápojů v různých historických obdobích. Národní zemědělské muzeum má ve Sbírce obsáhlou kolekci historických tištěných kuchařských knih a rukopisných domácích receptářů, které budou základním pramenem příspěvku. Ty vypovídají o tom, že léčivé rostliny měly vždy své pevné místo v domácí kuchyni a byly spjaty především s kuchyní tzv. lidovou. V některých obdobích roku dokonce nahrazovaly chybějící zeleninu či jiné suroviny a pomohly tak překlenout období čekání na první úrodu. Z receptářů je také patrné, jaké povědomí měla běžná hospodyňka o léčivých rostlinách, jak je uměla vypěstovat, příp. jinak získat a v kuchyni bezpečně využít. Přitom nemuselo jít vždy o čistě gastronomické využití. Domácí receptáře obsahují řadu receptů a postupů pro přípravu domácích přípravků léčebných, zkrášlujících, čistících apod. Rozmanitost využívaných bylin a koření svědčí o jejich všeobecné oblibě a především o znalostech při jejich rozpoznávání a zkušenostech při jejich zpracování, tedy dovednostech, které se nyní postupně vytrácí.

Dedikace: Příspěvek vznikl za podpory Ministerstva kultury ČR, projektu DH-23P03OVV044 „Historie užívání a pěstování léčivých rostlin jako součást národní a kulturní identity“

Léčivé rostliny v zahradách v historii a dnes

Krejčířík Přemysl

Zahradnická fakulta MENDELU v Brně

Léčivé rostliny byly součástí zahrad v historii a jejich odkaz můžeme rozvinout dnes na základě moderních poznatků nejen botanických, pěstitelských, ale i na základě moderní nositelné monitorovací techniky. Dnes již víme, že je možné na základě historických struktur snižovat hladinu stresu vyvoláním pocitu bezpečí a klidu, které kultivované zahrady poskytují. Léčivé rostliny v nich hrají významnou úlohu jako prostorotvorný prvek, ale i prvek ovlivňující smyslové vnímání (zrak, čich, chuť).

Díky těmto behaviorálním technikám, můžeme na základě měření stresu vyhodnocovat chování lidí v zahradách. Tímto způsobem byly navrženy zahrady u oranžérie v Raduni, Bylinková zahrada Lu a Tíree Chmelar ve Valticích a zahrada hospitálu na Kuksu. Samostatnou kapitolou jsou léčebné zahrady u nemocnice Sv. Karla Boromejského pod Strahovem nebo zatím nezrealizovaná zahrada Milosrdných bratří ve Valticích. Na příkladech návrhu obnovy výše uvedených zahrad bude představen přístup ke způsobům pěstování léčivých rostlin v historii a dnes.

Nepsaná historie léčivých rostlin v České republice
(archeobotanické doklady léčivek ze středověkých a raně novověkých archeologických situací)

Kočár Petr, Kočárová Romana

Katedra archeologie FF ZČU Plzeň, Ústav botaniky a zoologie PřF MUNI

Archeobotanický výzkum provozovaný intenzivně na území České republiky od 50. let minulého století se zabývá zkoumáním rostlinných zbytků zjištěných v archeologických situacích. Zejména botanické analýzy sedimentů z trvale zvodnělých archeologických situací jako jsou středověké (a raně novověké) odpadní jímky a studny poskytují bohaté soubory rostlinných zbytků čítající tisíce makrozbytků a stovky zjištěných druhů. V těchto bohatých souborech jsou samozřejmě zastoupeny i některé druhy, které můžeme interpretovat jako léčivky, koření či bylinky v širokém slova smyslu.

Přednáška pojedná stručně o nejzajímavějších nálezech zbytků léčivých rostlin na území České republiky a o perspektivě, přednostech i nedostatcích těchto analýz (např. o tafonomii či nesnázích při interpretaci nálezů rostlinných makrozbytků léčivek).

Olomoucké barokní herbárium

Bábková Hrochová Magda

Vlastivědné muzeum v Olomouci

Barokní herbárium, které bylo součástí Krajinské lékárny v Olomouci, je unikátním exponátem sbírky Vlastivědného muzea v Olomouci. Pro lékárnu bylo vystavěno na míru na konci 18. století a od té doby bylo nepřetržitě využíváno dalších 200 let. Na zásuvkách herbária se zachovalo několik typů popisných cedulek, které lze podle použitého materiálu a typu písma zařadit do období počínajícího koncem 18. století, přes celé 19. století až po druhou polovinu 20. století. Muzeologický průzkum je zaměřen na zjištění materia medica Krajinské lékárny v průběhu historie, tedy stanovení drog a jejich rostlinných či živočišných zdrojových taxonů. Zkoumáno je zastoupení léčivých rostlin domácích i zahraniční provenience, četnost jejich využívání, proměnlivosti jejich zastoupení v čase, doba výskytu cizokrajných drog na našem území a dostupnost v Olomouci v průběhu historie. Průzkum nejstarší vrstvy z konce 18. století zachytil 154 druhů drog ze 135 taxonů převážně rostlin, ale i hub a živočichů, většinou domácích nebo u nás pěstovaných druhů. Celkem hojně však byly i druhy zahraniční provenience, které musely být do lékárny dováženy – ať už z poměrně blízkého Středomoří nebo naopak severního pobřeží Evropy, tak z mnohem exotičtějších oblastí, jako je Severní, Střední i Jižní Amerika, Afrika i Asie. Při určování zdrojových taxonů se ukázala nutnost pracovat s literárními zdroji odpovídajícími stářím samotnému herbáriu, nikoliv s mladší literaturou, kde už často došlo ke změnám v chápání zdrojových taxonů vůči názvům drog. Průzkum barokního herbária jako sbírkového předmětu přinesl celou řadu zajímavých faktů o léčivých rostlinách, se kterými Krajinská lékárna disponovala. Naopak práce s dobovými lékopisy a další farmaceutickou i botanickou literaturou umožnila ve vztahu k herbáriu zpřesnit dataci popisných cedulek, které se na zásuvkách zachovaly. Bez nadsázky lze říci, že barokní herbárium je místem, kde se setkává farmacie, botanika a historie.

Dedikace: Příspěvek vznikl za podpory Ministerstva kultury ČR, projektu DH-23P03OVV044 „Historie užívání a pěstování léčivých rostlin jako součást národní a kulturní identity“

Prezentace nejdůležitějších vydání Mattioliho herbáře

Bílek Petr

Klára květiny s.r.o., Rakovník

Pietro Andrea Matthioli a jeho herbář, který se stal jednou z nejvýznamnějších botanických knih šestnáctého a sedmnáctého století, zanechal výraznou stopu nejen v historii českého knihtisku, lékařství a botanického názvosloví, ale i celé Evropy. V příspěvku budou představena jednotlivá nejdůležitější vydání Mattioliho herbáře – italská, latinská, německá i francouzská. Pozornost bude věnována především vydání českých tiskařů Melantricha a Adama z Veleslavína.

Propagace léčivých, aromatických a kořeninových rostlin v minulosti a dnes

Kocourková Blanka

PELERO CZ z.s.

V mýtech, legendách a pohádkách se objevují prostředky, které lidem pomáhaly léčit jejich nemoci a problémy. Velice často se v nich setkáváme s bylinami, které spojuje to, že léčí hrdiny příběhů a ochraňují je od útoků zla. A jak ukazuje i současná medicína, většina bylin popsanych v pohádkách a legendách bylin opravdu dokáže léčit. Abychom se v tom vyznali, musíme o bylinách mnohé vědět a umět je, současným jazykem řečeno, dobře propagovat. V relativně nedávné minulosti od roku 1918 v tehdejším Československu byla funkční: Ústřední komise pro sběr léčivých rostlin při tehdejším Ministerstvu veřejného zdravotnictví a tělesné výchovy, která vznikla nařízením vlády Republiky Československé z roku 1922. Jejím předsedou byl Dr. Karel Domin. Významnou součástí činnosti komise byla publikační a osvětová činnost. Za velmi významnou lze považovat publikaci Emanuela Senfta z roku 1930. Nese název: LÉČIVÉ ROSTLINY, návod k poznání a sbírání našich domácích a pěstovaných léčivých rostlin. Také tehdejší Ministerstvo zemědělství věnovalo velkou pozornost léčivým rostlinám. Lze říci, že tato byla soustředěna na Brno, protože zde sídlil Moravský výzkumný ústav zemědělský a s ním spojená jména jako Appl, Macků, Muller, postupně Písařík, Chmelař a další. Za zmínku stojí publikace z roku 1935, kterou napsal doc. Dr. J. Macků pro přednáškový kurs Zemědělského rozhlasu v Brně. Tradice propagace nejen léčivých rostlin pokračuje dodnes. V rámci pořadu Apetýt, jsou poradny na téma léčivých rostlin, které jsou zcela pravidelné od roku 2011. Propagace bylin se realizovala především prostřednictvím, v té době největšího, zpracovatele a to státního podniku Léčivé rostliny. Z jeho publikací čerpáme mnohdy dodnes. Současná propagace je soustředěna na sdělovací prostředky jako je rozhlas, televize, internet, sociální sítě. Nepřeberné množství informací zavazuje odborníky na problematiku léčivých rostlin k tomu, aby informace byly přesné a nevedly k tomu, aby trendy užívání léčivek nevedly k tzv. samoléčitelství. Je potřebné, aby před použitím léčivých rostlin proběhla konzultace s odborníkem.

Rastliny čeľade Solanaceae naprieč históriou

Mučaji Pavel

Farmaceutická fakulta, Univerzita Komenského v Bratislave

Vývoj liečiv a liekov má dlhú tradíciu a môžeme povedať, že je starý ako ľudstvo samo. Príroda bola po celé tisícročia jediným surovinovým zdrojom človeka. Rastliny slúžili nielen ako zdroj potravy, ale skúsenosťou sa zistilo, že môžu aj liečiť, či byť dokonca nebezpečné. História pozná mnoho príkladov založených na princípe pokus-omyl, niekedy úspešných, inokedy tragických a fatálnych.

Rastliny predstavovali v tomto procese vždy dôležitú úlohu. V počiatkoch kľúčovú, ale aj v súčasnosti tretina až polovica nových liekov zavedených na trh súvisí nejakým spôsobom s prírodnými zlúčeninami alebo obsahovými látkami rastlín.

Čeľaď Solanaceae a rastliny patriace do nej boli počas histórie ľudstva vždy predmetom záujmu pre svoje jedinečné účinky a dodnes si zachováva svoje postavenie v medicíne a vo farmácii.

Obdobie stredoveku však bolo iné a stalo sa „temným“ aj pre rozvoj poznania. Mnohé z údajných čarodejníč, ktoré boli mučené a upaľované na hraniciach, či inak trestané a usmrcované, boli z radov bylinkárov. Kládlo sa im za vinu, že čarujú, pripravujú nápoje, lietajú na metlách, obcujú s diablom, natierajú sa rôznymi masťami pred čarodejníckym sabatom a vykonávajú rôzne iné zakázané rituály a pomocou rôznych bylín ovplyvňujú správanie ľudí.

Dnes vďaka skúmaniu a vede poznáme aj vysvetlenie tohto správania. Nápoje a masti, ktoré mohli vyvolať predstavy spojené s pocitmi lietania či blúznenia a halucinácie obsahovali rastliny ako ľuľkovec zlomocný (*Atropa belladonna*) alebo durman obyčajný (*Datura stramonium*) či blen čierny (*Hyoscyamus niger*) z tej istej čeľade.

Všetky tieto rastliny obsahujú alkaloidy hyosciamín (jeho racemát atropín) a skopolamín, ktoré po použití môžu vyvolať tieto príznaky. Prenikajú dokonca aj cez kožu a transdermálne môžu preniknúť do krvi a následne do mozgu a vyvolať spomínané účinky.

Renesanční herbář z Muzea Broumovska: Stav jeho poznání
Skružná Jarmila, Dobalová Sylva, Strnadová Lucie, Pokorná Adéla

Národní zemědělské muzeum

V expozici Muzea Broumovska je vystaven historický herbář "hortus siccus", jehož výzkum je předmětem grantového projektu NAKI. Na jeho titulní stránce je uveden rok 1595, jedná se tedy o nejstarší dochovaný herbář sušených rostlin na našem území. Jeho autorem je Johann Brehe z Überlingen. Vznikl v okruhu ulmského lékaře Hieronyma Hardera, z jehož dílny pocházejí nejranější německé herbáře tohoto typu. K herbáři se dlouho vztahovala jediná publikovaná stať, pocházející z pera botanika a správce klášterních knihoven, benediktina Vincenta Maiwalda. Jeho článek z roku 1937 však zcela zapadl. Rukopis nefiguruje v žádném z českých ani zahraničních soupisů historických herbářů. Představení a zhodnocení herbáře je pro širší vědeckou komunitu zásadní. S jeho znovuobjevením i obsahem je spojena řada otázek, jež budou v příspěvku představeny.

Dedikace: Příspěvek vznikl za podpory Ministerstva kultury ČR, projektu DH-23P03OVV044 „Historie užívání a pěstování léčivých rostlin jako součást národní a kulturní identity“

Středověké bohemikální herbáře, jejich databáze a interdisciplinární výzkum
Stehlíková Dana

Filozofická fakulta, Masarykova univerzita, Brno

Přednáška představí výsledky projektu *Herbaria manuscripta Bohemiae et Moraviae usque ad annum 1500: a database of manuscript herbals until the year 1500 as a platform for the study of humanities and sciences* (MUNI/G/1059/2018). V rámci tohoto projektu vznikla databáze středověkých rukopisných herbářů dochovaných v českých a moravských knihovnách a archivech. Kromě toho tým složený z latinských filologů, farmakologů a jednoho botanika zpracovával asi padesát rostlin ze dvou latinských herbářů, které byly v 15. století v bohemikálním prostředí nejvíce populární. Cílem bylo zjistit, do jaké míry jsou léčebné účinky těchto rostlin potvrzeny dnešními studiemi zpracovanými přístupem evidence-based medicine.

Symbolická bohatosť legiend a povier o borievke obyčajnej

Ivan Šalamon Ivan

Katedra ekológie, Fakulta humanitných a prírodných vied, Prešovská univerzita v Prešove, 17. novembra 1, 081 16 Prešov

Úctu a úzky vzťah človeka k prírode a k jej zákonom skoro na celom svete dokazuje symbolická bohatosť legiend o významných druhoch borievok, vrátane borievky obyčajnej (*Juniperus communis* L.).

Príkladom z Európy môžeme uviesť jej použitie ako uznávaný a najlepší prostriedok proti morovým nákazám, napríklad vo Francúzsku v nemocniciach počas epidémie kiahní v roku 1870. Škriatkovia poznali toto kúzelné pôsobenie borievky, ale nikdy o nej ľuďom nepovedali. Vchod do jaskyne, v ktorej bývali bol obyčajne zakrytý vetvičkami borievky.

Na borievkovej bobuľke, v mieste kde sa zrastajú dužinaté šupiny sa vytvára krížik, ktorý predurčoval rastlinu ako účinný prostriedok proti moci a úkladom zlých duchov. Preto už samotný ker, ale viacej dym zo zapálených borievkových vetvičiek zaháňal všetko, čo mohlo človeku uškodiť. V mnohých krajinách sa tieto tradície využívali a zachovali.

Na druhej strane sveta, rastliny borievok zohrávali v indiánskych obradoch a pri rituálnych tancoch dôležitú funkciu. Najvýznamnejšou oslavou pre väčšinu pôvodných obyvateľov v Spojených štátoch a v Kanade, hlavne z nížin Veľkých Plání bol tanec Slnka. Zvyčajne to znamenalo zhromaždenie kmeňa, pri tancoch a piesňach odovzdávaných mnohými generáciami pri použití tradičného bubna, pri posvätnom ohni, zaklínania s ceremoniálnou paličkou „duúú“. Pred obradom bol niekoľko týždňový pôst pri minimálnom množstve jedla, vody a pri tanci skúška fyzickej a vytrvalosti mladých bojovníkov.

Vývoj používání léčivých rostlin v minulosti (19. – 21. století)

Žďárská Věra

Bylinkové praktikum

Stopy bylinného léčení vedou až do pravěku a některé aspekty z bohaté historie fytoterapie se přenesly do současnosti. Starověk připomíná např. „Hippokratova přísaha“ nebo termín „galenikum“. Středověk přinesl bohatou studnici vědomostí ve formě herbářů, ze kterých v mnoha případech čerpáme inspiraci dodnes. Lékárnami byly středověké kláštery nebo kořenáři, či kořenářky – dnes je můžeme najít na každém kroku nebo lépe na mnoha internetových adresách. Velké objevy 19. století se týkaly také léčení a potažmo léčivých rostlin. Narodila se moderní farmacie, jejíž snahou bylo získat silnější koncentraci účinné látky z rostlin a její výrobu syntetickou, tedy levnější a rychlejší cestou. Začátek 20. stol. je poznamenán snahou o uchopení problematiky léčivých rostlin komplexně. To stejné u nás pokračuje i po 2. sv. válce, ale bohužel s centrálním řízením. Z bohatých zkušeností s léčivými rostlinami vychází dnešní podoba jejich využívání. Tak jako v minulosti přispívají k léčení a fytoterapie se stává přirozenou součástí prevence chorob.

Význam herbářových sbírek v současné vědě: dědictví předků v éře genomiky

Sochor Michal

Centrum regionu Haná pro biotechnologický a zemědělský výzkum

Výzkumný ústav rostlinné výroby, v.v.i, Olomouc

Herbářové sbírky představují cenný zdroj informací o vzhledu, rozšíření i evolučním chování rostlin a vývoji jejich vlastností v čase. Obzvláště významné postavení mezi nimi pak zaujímají nomenklatorické typy, přímo definující jména taxonů, např. druhů, jejichž uložení ve veřejně přístupných herbáriích je dokonce povinné. Biologické vědy sice již dlouho využívají širokou paletu metod zkoumajících (sub)mikroskopické či chemické struktury, avšak jejich uplatnění na herbářový materiál bylo dlouho limitováno degradací těchto struktur v průběhu přípravy herbářové položky (sušení, lisování) a jejího dlouhodobého skladování. Rychlý vývoj molekulárně biologických metod nám však dnes umožňuje získat dříve netušené množství dat. Ze zralých semen lze průtokovou cytometrií změřit ploidii či odvodit reprodukční systém dané rostliny i desítky let po utržení. Sekvenci DNA lze, byť v omezenější míře než u recentního materiálu, číst napříč genomem i z položek stovky let starých, a to jak dnes již „klasickými“ metodami typu mikrosatelitů (SSR), tak pokročilým sekvenováním nové generace. Vývoj metod navíc není u konce a v blízké budoucnosti lze očekávat jejich další zefektivnění a zlevnění. To nám otevírá nedozírné možnosti dalšího zužitkování těžké práce dávných botaniků, ale také využití materiálu rostlin nenávratně zmizelých, navíc materiálu, který máme pohodlně dostupný v kteroukoliv roční dobu.

POSTERY

Bocciův herbář a další herbáře ve sbírkách řádu milosrdných bratří Štorková Tereza

Zahradnická fakulta, Mendelova univerzita v Brně

V řádových sbírkách v Brně jsou v současnosti uchovávány 3 historické herbáře s vylisovanými rostlinami. Nejznámější a nejobsáhlejší je třísvazkové dílo z roku 1766, jehož autorem je Norbert Adam Boccius, v době vzniku herbáře působící ve Valticích. Obsahuje přes 1100 rostlinných položek opatřených latinskými jmény, ovšem ta jsou převzata ještě od starších autorů před zavedením systému Carla Linného. Rostliny nejsou označeny datem ani místem sběru, dle obsažených druhů lze vyvozovat jejich původ jak z volné přírody, tak z kultury, hojně jsou zastoupeny rostliny léčivé. Lze předpokládat, že herbář sloužil pro edukační účely, ale je doplněn i o umělecké prvky. V současnosti probíhá výzkum směřující k determinaci všech obsažených rostlinných položek a objasnění dalších souvislostí vzniku tohoto herbáře.

Ještě o něco starší je dvousvazkový herbář Joachima Ramschissla, vytvořený rovněž ve Valticích, ale již před rokem 1763. I tento sloužil jako vyučovací pomůcka a zastoupeno je v něm množství léčivých rostlin opatřených latinským a někdy i německým jménem.

Třetí herbář v řádovém archivu pochází z roku 1841. Jeho autor, Menander Fekéte, působil v Uhrách a ve svém třísvazkovém díle se soustředil na rostliny využívané ve farmacii. Použitá jména rostlin již odpovídají Linného nomenklatuře. Tento i předchozí herbář na podrobnější průzkum ještě čekají.

Dedikace: Příspěvek vznikl za podpory Ministerstva kultury ČR, projektu DH-23P03OVV044 „Historie užívání a pěstování léčivých rostlin jako součást národní a kulturní identity“

Cizrna – historie, původ a užití

Sedláková Veronika

Agritec Plant Research s. r. o.

Cizrna beraní (*Cicer arietinum* L.) patří mezi jednu z nejvýznamnějších luštěnin a byla domestikována v oblasti Úrodného půlměsíce v období před 12–10 tisíci lety. Předkem a zároveň jediným příbuzným druhem, se kterým lze kulturní cizrnu beraní křížit, je jednoletá planá cizrna *Cicer reticulatum*. Nejstarší záznamy o využití cizrny jako potravin pocházejí z 8. tisíciletí př.n.l. ze Sýrie a 7.–6. tisíciletí př.n.l. z Turecka. Zpočátku se jednalo zejména o semena získaná sběrem, ze kterých postupem času docházelo k výběru a následně cílenému pěstování. Nicméně označení cizrny za kulturní plodinu je datováno až do období 3300 let př.n.l. na území Egypta a Středního východu. V Indii byl výskyt a pěstování cizrny zaznamenán v období 2000 let př.n.l. Využití cizrny nedokazují jen archeologické nálezy, ale také mnohé odkazy v literatuře. Např. v Homérově Iliadě (1000-800 let př.n.l.) figuruje cizrna jako potravina pod názvem *erebinthos*. V Románské, Indické, ale i středověké evropské literatuře se pak cizrna opakovaně objevuje nejenom jako potravina, ale i pro své využití v léčení. Latinský název plodiny *Cicer arietinum* je možné interpretovat ze slov *kickere* a *aries*, druhový název tedy přímo odkazuje na tvar semen připomínající beraní hlavu. Oblíbenost cizrny spočívá zejména ve složení semen, která jsou výborným zdrojem proteinů, sacharidů i vlákniny, a navíc jsou bohatá na minerály, vitaminy skupiny B a β -karoten. Cizrna obsahuje mj. i širokou škálu zdravých prospěšných fytochemikálií a dalších bioaktivních sloučenin. Živiny a látky obsažené v cizrně mohou předcházet jistým zdravotním rizikům a poskytovat tak určité zdravotní benefity. Svou roli hraje cizrna např. při snižování hladiny glukózy v krvi a pomáhá předcházet rozvoji diabetu II. typu, dlouhodobá konzumace pomáhá se snižováním cholesterolu a regulaci tělesné hmotnosti. Obsažené minerály se podílí např. na prevenci vysokého krevního tlaku, na zajištění pevnosti a zachování zdravé struktury kostí nebo mohou pomáhat snižovat pravděpodobnost vzniku anémie. V tradiční medicíně byly využívány exsudáty ze žláznatých trichomů cizrny obsahující kyselinu jablečnou a šťavelovou. Tyto sekrety sloužily např. k léčbě bronchitidy, cholery, zácpy, průjmů, plynatosti, hadího uštknutí či bradavic.

Dedikace: Tento příspěvek vznikl za podpory Ministerstva zemědělství, institucionální podpora MZe-RO1023.

Curatio per odoris – některé méně běžné způsoby aplikace léčivých rostlin v historii
Jedonková Lea

Centrum léčivých rostlin LF MUNI

Zatímco dnes je nejběžnějším způsobem užívání léčivých rostlin podání ústy, případně místní aplikace, v historii bývala paleta mnohem širší.

Částečně to souvisí s miasmatickou teorií, prvně zmiňovanou Hippokratem, která předpokládá, že řada nemoci pochází ze „špatného“, zkaženého vzduchu. Analogicky léčení probíhalo díky zamezení přístupu vzduchu špatného, jeho očišťování, případně vystavení se výparům příznivým.

Pachů, příjemných, ale v některých případech i nepříjemných se používalo nejen preventivně i k léčení široké škály chorob, od deprese, přes neplodnost až třeba k moru.

Ráda bych v tomto příspěvku nastínila různorodost historických způsobů prevence a léčení za pomoci vonných látek, jejich rozšíření se zmíněním nejčastěji používaných rostlinných druhů.

Drogisté – střípky ze života Františka Starého a Vincenta Ullmanna

Kaffková Katarína

Výzkumný ústav rostlinné výroby, v. v. i.

Definice slova drogista v slovníku z roku 1862 je jednoduchá – „prodává drogy, bylinář nebo kořenář“. Toto povolání bylo ve skutečnosti velmi pestré, drogisti se věnovali např. prodeji ve velkém (pro lékárny) i v malém (drogerie „U bílého anděla“), čilému obchodu se zahraničím, výkupu drog od domácích sběračů i pěstitelů, vlastní produkci léčivých rostlin, práci s jedovatými rostlinami nebo jedy, odborné výuce, ale také se nutně museli vyznat v legislativě a mít podnikavého ducha. František Starý i Vincent Ullmann měli stejné zaměstnání, ale každý má svůj osobitý příběh.

Dedikace: Příspěvek vznikl za podpory Ministerstva kultury ČR, projektu DH-23P03OVV044 „Historie užívání a pěstování léčivých rostlin jako součást národní a kulturní identity“

Historie šlechtění LAKR v ČR

Smékalová Kateřina

Výzkumný ústav rostlinné výroby, v.v.i., Olomouc

Počátky šlechtění kulturních plodin jdou ruku v ruce se samotným počátkem zemědělství. Na území ČR bylo pěstování původních odrůd, adaptovaných na místní podmínky, oficiálně podporováno už za Rakouska-Uherska a nově vzniklé Československo zavedlo uznávání původnosti odrůd, osiva a sádí kulturních rostlin nařízením č. 360/1919 Sb. Od roku 1951, kdy začal platit Zákon o zdokonalení rostlinné výroby č. 188/1950 Sb., se mohly osivo a sadba všech plodin obchodovat pouze u povolených odrůd a od té doby se také datuje boom českého šlechtění LAKR. Zatímco Seznam povolených odrůd kulturních rostlin v Československu a jejich šlechtitelé (1948) uvádí 26 téměř výhradně krajových odrůd 14 druhů LAKR, tak v Seznamu odrůd zapsaných ve Státní odrůdové knize z 1. července 2006 bylo uvedeno již 58 odrůd těchto rostlin od 42 druhů. České šlechtění LAKR mělo v té době dobrý zvuk i ve světě, ale s legislativní změnou, která nastala po vstupu ČR do EU a následné implementaci evropské legislativy do legislativy národní, se pravidla pro registraci odrůd kulturních plodin změnila. V současné době lze registrovat pouze odrůdy druhů uvedených v druhovém seznamu (stanoveném vyhláškou 378/2010 Sb.) a všech druhů okrasných rostlin. Druhový seznam však druhy LAKR až na výjimky (kmín kořený, mák setý, konopí seté – zařazené do skupiny „olejnin a přadné rostliny“, fenykl – zařazený do skupiny „zeleninové druhy“) neobsahuje a nové odrůdy LAKR tedy nelze v současnosti registrovat, lze získat pouze tzv. práva k odrůdě. Požadavky na další šlechtění LAKR a tím zvýšení kvality jak množitelského materiálu, tak výsledných výpěstků, musí do budoucna vycházet od pěstitelů a zpracovatelů, nikoli od orgánů státní správy.

Dedikace: Příspěvek vznikl za podpory Ministerstva kultury ČR, projektu DH-23P03OVV044 „Historie užívání a pěstování léčivých rostlin jako součást národní a kulturní identity“

Historie, struktura a význam herbáře katedry botaniky Přírodovědecké fakulty Univerzity Palackého v Olomouci – OL v kontextu dnešní doby

Oulehlová Martina

Přírodovědecká fakulta, Univerzita Palackého Olomouc, Katedra botaniky

Herbář katedry botaniky Přírodovědecké fakulty Univerzity Palackého v Olomouci je nedílnou součástí tohoto pracoviště již od roku 1946. Svou velikostí (cca 200 000 herbářových položek) patří herbář katedry botaniky mezi 11 největších herbářů České republiky a je registrován v Index herbariorum pod akronymem OL. Herbářové doklady jsou postupně digitalizovány v databázovém systému Demus, který usnadňuje evidenci herbářových položek a vyhledávání dat. V příspěvku bude vysvětlen význam herbáře v kontextu dnešní doby, a bude představena historie sběrů, významných sběratelů, zastoupených taxonomických skupin a geografie sběrů. Kromě herbářových položek jsou v herbáři deponovány také specializované srovnávací sbírky (např. sbírka šištic, větviček, borky a dřev, plodů, nažek rodu *Taraxacum*, sady trvalých preparátů rozsivek aj.). Velmi cenné jsou typové položky nově popsanych druhů rostlin, u kterých je podmínkou, že ve vědeckých publikacích musí být uveden akronym veřejného herbáře, ve kterém je typová herbářová položka uložena. Herbář katedry botaniky má nezastupitelný význam pro vědeckou práci, kdy jsou herbářové položky využívány pro taxonomické, floristické i fytogeografické studie. V době molekulárních metod je ideální pro systematickou botaniku pokud je pro vědeckou práci v dané instituci možné využít bohaté herbářové sbírky, jako kdykoliv dostupný zdroj DNA. V herbáři je deponováno mnoho herbářových položek léčivých rostlin, které byly vytvořeny a uloženy v rámci realizace různých studií. Herbář je také hojně využíván při vzdělávání studentů různých oborů v bakalářském, magisterském i doktorském studiu a má tedy nezastupitelný didaktický význam. Je důležité si uvědomit, že v evropském kontextu existence herbářů velmi často souvisí s historií vědy a kultury v celku.

Introdukce rodu *Echinacea* v Evropě a její šlechtění

Šínko Marián

Výzkumný ústav Silva Taroucy pro krajinu a okrasné zahradnictví, v. v. i.

Rod *Echinacea* zahrnuje devět druhů a čtyři poddruhy, ale pouze tři druhy se používají jako léčivé rostliny se širokým terapeutickým využitím: *Echinacea purpurea* (L.) Moench, *Echinacea pallida* (Nutt.) Nutt. a *Echinacea angustifolia* DC. Nejznámějším a nejpěstovanějším druhem je *E. purpurea*, zejména pro své imunostimulační a protizánětlivé účinky, které využívali již původní obyvatelé Ameriky. Do Evropy byla introdukována v 18. století ze Severní Ameriky jako okrasná rostlina pod jménem *Rudbeckia purpurea*. Pod tímto jménem ji publikoval ve svém díle Species Plantarum (1753) Carl Linné. V roce 1790 byla překlasifikována do samostatného rodu *Brauneria*, ale toto jméno bylo velmi rychle zneplatněno a byla přesunuta zpět do rodu *Rudbeckia*. Conrad Moench v roce 1794 zavedl současné platné jméno rodu *Echinacea*. Krátkou dobu byla neplatně označována také jako *Helichroa*.

České jméno třapatkovka se odvozuje od příbuzných třapatek (*Rudbeckia*). Přirozeně se vyskytují v prérijních oblastech Severní Ameriky a Jižní Kanady (Great Plains). Domorodí obyvatelé Severní Ameriky ji znali jako léčivou rostlinu. Používali ji k ošetření ran, urychlení hojení, při bolestech zubů nebo při nachlazení. Etnobotanické záznamy o používání rodu *Echinacea* v domorodém léčitelství, byly důležitým faktorem její celosvětově stoupající popularity.

Jednotlivé druhy třapatkovek se mezi sebou snadno kříží a jejich kříženci jsou nacházeny i v přírodních populacích.

Šlechtění rodu *Echinacea* bylo v Průhonicích zahájeno v roce 2011 v rámci projektu šlechtění trvalek, se záměrem vyšlechtění nových okrasných odrůd. Ve spolupráci VÚKOZ v Průhonicích a ZF MENDELU se sídlem v Lednici bylo v roce 2017 zahájeno hodnocení sortimentu vyšlechtěných klonů rodu *Echinacea* na průhonickém pracovišti Michovky.

Šlechtění nebylo doposud zaměřené na obsahové látky ale jenom na výnos a případně přizpůsobení regionálním podmínkám. V roce 2011 uvedla rumunská univerzita v Cluj Napoce *E. purpurea* 'Cluj' s lepším výnosem drogy pro zpracování. Ve Všeruském výzkumném ústavu léčivých a aromatických rostlin VILAR byly od roku 1996 vyšlechtěny tři odrůdy *E. purpurea*, první byla odrůda 'Tanyusha', další 'Yuzhanka' a třetí 'Severyanka'.

Kmín – koření Slovanů, náhled na jeho pěstování a užití od minulosti po současnost

Šmirous Prokop

Agritec Plant Research s.r.o.

Kmín kořený (*Carum carvi*, L.) je jedním z nejstarších a nejvýznamnějších koření používaných Slovany. Tento aromatický druh byl pěstován a využíván již od pravěku, což dokládají archeologické nálezy v hrobech a osadách starověkých Slovanů. V minulosti byl kmín ceněn nejen pro svou chuť, ale také pro své léčivé vlastnosti. Tradičně se používal k ochucení chleba, masa a dalších pokrmů, a také jako prostředek proti zažívacím potížím.

Pěstování kmínu má dlouhou tradici, přičemž se postupně vyvíjely metody jeho kultivace. V současnosti se kmín pěstuje především v Evropě, kde jsou pro něj ideální klimatické podmínky. Moderní zemědělské techniky umožňují efektivnější produkci a vyšší výnosy.

Užití kmínu se v průběhu času rozšířilo a dnes je nedílnou součástí mnoha kuchyní po celém světě. Kromě tradičního použití v pečivu a masných výrobcích se kmín přidává i do sýrů, likérů a různých druhů pečiva. Jeho léčivé účinky jsou stále předmětem výzkumu, přičemž se potvrzuje jeho pozitivní vliv na trávení a celkové zdraví.

Česká republika je významnou zemí pěstující kmín o čemž svědčí také to, že spolek Český kmín, z.s. je držitelem CHOP „Český kmín“. A také to, že z 18 odrůd registrovaných ve Společném katalogu plodin EU je 8 odrůd českého původu. A v neposlední řadě jsou v ČR vyšlechtěny a registrovány odrůdy třech forem kmínu, dvouleté, ozimé i jednoleté.

Dedikace: Příspěvek vznikl za podpory projektu MZe NAZV QL24010185 „Komplexní technologie pěstování kmínu kořeného reagující na měnící se klimatické podmínky s důrazem na kvalitativní parametry produkce“.

Len a konopí jako historické léčivé rostliny nebo i pomocníci s dvojí tváří

Bjelková Marie

Agritec Plant Research s.r.o.

Historický pohled na uplatnění lnu a konopí jako zdroje s léčebným potenciálem ukazuje, že tyto prastaré plodiny jsou stále využívány v široké škále upotřebení od medicíny, přes potravinářství až do technických aplikací, což jen podtrhuje mimořádný účinek látek, které jsou v nich obsaženy. Tyto prospěšné rostliny jsou dnes i součástí nepřehledného množství doplňků stravy. V historii byla semena lnu a konopí využívána k přípravě rostlinných olejů, používaných k mazání případně jako omastku, ke svícení nebo jako léků, ale sloužila také jako potrava, a to nejen pro lidi, ale i zvířata. Nicméně není bez zajímavosti, že ač jsou tyto plodiny užitečné jejich druhou tváří je i obsah antinutričních látek, který je v některých literárních zdrojích řadí jako rostliny jedovaté, což je charakter mnoha léčivých rostlin.

Dedikace: Příspěvek byl vypracován za podpory projektu QK21010151.

Výuka pěstování léčivých, aromatických a kořeninových rostlin na Agronomické fakultě Mendelovy univerzity v Brně.

Pluháčková Helena

Agronomická fakulta, Mendelova univerzita v Brně, Ústav pěstování, šlechtění rostlin
a rostlinolékařství

V tomto roce slaví Mendelova univerzita v Brně 105 let od svého založení. Hned po vzniku v roce 1919 byla zřízena tzv. docentura Kultur léčivých rostlin a Přidružené těžby lesní při VŠZ v Brně. Později v rámci snahy rozšiřovat sortiment zemědělsky pěstovaných druhů se započalo s výukou léčivých rostlin na Ústavu všeobecné a speciální produkce rostlinné, dnešním ÚPŠRR (Písařík, Chmelař, Šimon, Vrzalová). Později, při vzniku zahradnického oboru a fakulty se výuka léčivých rostlin rozdělila na druhy pěstované na větších plochách, jako je v současné době: kmín, ostropestřec, do nedávné doby také fenýkl, heřmánek, máta, koriandr. Ostatní druhy, byly předmětem výuky na zahradnickém oboru, později fakultě (Křikava, Neugebauerová). Výuka léčivých rostlin na AF MENDELU byla součástí předmětů označovaných jako Rostlinná výroba III, později Rostlinná výroba II. Od roku 1992 byl na AF zaveden povinně volitelný předmět „Pěstování léčivých, aromatických a kořeninových rostlin (LAKR)“. Studium tohoto předmětu ukončilo každý rok průměrně 75 studentů. S rozvojem studijního programu, který se zaměřuje na potravinářství vznikl další předmět „Pěstování a zpracování koření“, průměr počet studentů v tomto předmětu je 39. Od roku 2020 v souvislosti s rozvojem využívání speciálních plodin v jiných zpracovatelských odvětvích je možné studovat tuto problematiku v předmětu „Využití léčivých rostlin pro nepotravinářské účely“. Historicky i v současnosti je výuka doplněna studijními podporami - učebnice, skripta, populárně naučná literatura. Z výsledků sledování výuky pěstování léčivých rostlin, jejich zpracování a využití vyplývá, že s ohledem na stále se zvyšující zájem o léčivé rostliny, je potřeba věnovat výuce odpovídající pozornost především s ohledem na jejich kvalitu.

Níže uvedeným organizacím děkujeme za jejich podporu:

Bylinková zahrada Lu & Tíře Chmelar ve Valticích, z. s.

Dr. Svatek (Herbai a. s.)

FYTOPHARMA, a. s.

Vydavatelství HERBA, spol. s r. o.

Kofola ČeskoSlovensko a. s.

Leros, s. r. o.

Naděje – Mgr. Jarmila Podhorná

Národní zemědělské muzeum, s. p. o. – pobočka Valtice

SEMO a. s.

Sonnentor s. r. o.

Valdemar Grešík – Natura s. r. o.